

Lublin, 22 stycznia 2021 r.

Dr hab. Adam Taracha prof. UMCS

Zespół Badawczy Kryminalistyki i Prawa Dowodowego UMCS

w Lublinie

### **Recenzja**

**Rozprawy doktorskiej Pana Adriana Sebastiana Tabaka**

**„Zatrzymanie pozaprosowe a prawa i wolności obywatelskie”**

**Rzeszów 2020, ss. 374**

#### **I. Uwagi ogólne**

##### **1. Wybór tematu, tytuł rozprawy, wykorzystana baza źródłowa**

Wybór tematu rozprawy doktorskiej uznać należy za trafny. W odróżnieniu od istniejącej monografii A. Dany „*Institucja pozaprosowego zatrzymania osoby w polskim systemie prawnym*” (Siedlce 2012), recenzowana praca w szerokim zakresie omawia problematykę praw i wolności jednostki – niezwykle istotną przy przeprowadzaniu czynności, które stanowią ingerencję w sferę praw i wolności człowieka. Tytuł rozprawy „*Zatrzymanie pozaprosowe a prawa i wolności obywatelskie*” wyznacza precyzyjnie zakres badawczy obejmujący zagadnienia z obszaru prawa konstytucyjnego, międzynarodowego publicznego, policyjnego, prawa karnego procesowego i praw człowieka. Takie interdyscyplinarne ujęcie tematu pracy doktorskiej wymagało od doktoranta sprawnego poruszania się w kilku dyscyplinach prawnych i odpowiednio dużych nakładów pracy. Należy uznać, że Doktorant dobrze wywiązał się z tego trudnego zadania.

W pracy Autor wykorzystał bogatą i dobrze dobraną bazę źródłową, na którą składa się 386 pozycji bibliograficznych (w tym w języku angielskim - 21, w rosyjskim i francuskim po 2, a w niemieckim - 1) oraz 55 aktów prawnych (2 akty konstytucyjne, 9 aktów międzynarodowych, 37 ustaw i 7 rozporządzeń). Na uwagę zasługuje także wykorzystanie bogatego orzecznictwa - obejmującego aż 153 pozycje (45 orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, 77 wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, 1 wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, 39 orzeczeń Sądu Najwyższego, 20 orzeczeń Sądów Apelacyjnych i Sądów Rejonowych, 1 postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego) oraz 12 decyzji Komitetu Praw Człowieka.

## 2. Ocena struktury i treści rozprawy

Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia. Układ pracy, struktura podziału treści na rozdziały i mniejsze jednostki redakcyjne nie budzi większych zastrzeżeń. *Prima facie* pewne zastrzeżenia może budzić „asymetria” w rozdziale pierwszym. Autor omawiając istotę zatrzymania – dzieli zatrzymania na procesowe i pozaprocessowe. Zatrzymanie procesowe jest omówione dokładnie (zostają przedstawione wszystkie rodzaje zatrzymania procesowego), natomiast - zatrzymanie pozaprocessowe tylko co do istoty (rodzaje zatrzymania ponadprocesowego omówione zostaną w rozdziale piątym).

W związku z tematem pracy taki podział jest jak najbardziej uzasadniony. Autor kończy omawianie istoty i rodzajów zatrzymania procesowego w rozdziale pierwszym, koncentrując się w dalszej części pracy na jej temacie – zatrzymaniu pozaprocessowym (głównie rozdziały czwarty, piąty i szósty).

Pewne wątpliwości może budzić także podział rozdziału piątego, w którym Autor wyodrębnia zatrzymanie administracyjne, penitencjarne, prewencyjne oraz inne rodzaje zatrzymania pozaprocessowego (zatrzymanie osoby z zaburzeniami psychicznymi stwarzające zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej



innych osób, umieszczenie osoby w zakładzie psychiatrycznym). Zasadne wydawałoby się wymienienie w tym rozdziale wszystkich rodzajów zatrzymań bez żadnego dodatkowego podziału (na inne rodzaje zatrzymania pozaprosesowego). Jednak z pewnością zatrzymanie administracyjne, penitencjarne i prewencyjne to rodzaje zatrzymania występujące w praktyce znacznie częściej niż pozostałe zatrzymania pozaprosesowe, co częściowo uzasadnia systematykę rozdziału piątego zastosowaną przez Autora.

W rozdziale pierwszym (*Pojęcie zatrzymania i jego rodzaje*) Autor przedstawia istotę czynności zatrzymania i jego rodzaje. Następnie omawia zatrzymanie procesowe (z podziałem na ujęcie obywatelskie, zatrzymanie właściwe, zatrzymanie w celu doprowadzenia oraz zatrzymanie na podstawie kodeksu w sprawach o wykroczenia) oraz zatrzymanie pozaprosesowe. Rozdział kończą rozważania dotyczące funkcji zatrzymania oraz rys historyczny instytucji zatrzymania w prawie polskim. Wywód Autora jest jasny i rzeczowy, a poszczególne zagadnienia przedstawiane są w sposób poprawny.

Rozdział drugi *Konstytucyjny standard ochrony praw osoby zatrzymanej* rozpoczynają rozważania na temat konstytucyjnej ochrony wolności osobistej, zatrzymania jako ingerencji w wartości konstytucyjne oraz konstytucyjnych gwarancji przysługujących osobie zatrzymanej. Omówienie znaczenia regulacji zawartych w Konstytucji dla zatrzymań pozaprosesowych zamyka ten rozdział.

W rozdziale trzecim *Zatrzymanie osoby w świetle standardu wyznaczonego przez normy prawa międzynarodowego* Autor przedstawia standard międzynarodowy zatrzymania osoby w systemach ochrony praw człowieka oraz międzynarodowe źródła ochrony praw człowieka w polskim porządku konstytucyjnym. Następnie omawia prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego na gruncie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, przesłanki zatrzymania w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz Podstawowych Wolności oraz uniwersalny standard prawa do wolności osobistej w świetle Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Problematyka



znaczenia Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej dla ochrony wolności i bezpieczeństwa osobistego kończy rozdział trzeci. Rozdziały drugi i trzeci stanowią pewną całość poświęconą standardom (konstytucyjnym i wyznaczanym przez normy prawa międzynarodowego) ochrony praw osoby zatrzymanej. Tematyka ta została przez Autora omówiona w sposób wyczerpujący.

Rozdział IV *Pojęcie zatrzymania pozaprocessowego* – zawiera rozważania odnośnie istoty i rodzajów zatrzymania pozaprocessowego, funkcji zatrzymania pozaprocessowego oraz podobieństw i różnic między zatrzymaniem procesowym i pozaprocessowym. Autor trafnie charakteryzuje istotę i funkcje zatrzymania pozaprocessowego.

W rozdziale V *Zatrzymania pozaprocessowe* – omówiono poszczególne rodzaje zatrzymań pozaprocessowych (zatrzymanie administracyjne, penitencjarne, prewencyjne). Autor omawia także wybrane inne rodzaje zatrzymań pozaprocessowych (zatrzymanie osoby z zaburzeniami psychicznymi stwarzające zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, umieszczenie osoby w zakładzie psychiatrycznym, We wstępie (s. 11) Autor trafnie podnosi, że wśród zatrzymań procesowych w literaturze przedmiotu wskazuje się przede wszystkim na zatrzymanie porządkowe (prewencyjne) – mające służyć ochronie porządku i bezpieczeństwa publicznego, stosowane wobec osób stwarzających bezpośrednio zagrożenie dla życia zdrowia ludzkiego lub mienia. Następnie wymienia zatrzymanie penitencjarne i administracyjne. Jest to, zgodnie z tytułem pracy, najobszerniejszy jej rozdział (s. 181 – 279). Autor omawia poszczególne rodzaje zatrzymań pozaprocessowych w sposób wyjątkowo szczegółowy. Szkoda, że w rozdziale piątym kolejność omawiania poszczególnych rodzajów zatrzymania pozaprocessowego została odwrócona (najpierw omówione zostało zatrzymanie administracyjne, potem penitencjarne i dopiero na końcu zatrzymanie prewencyjne).

Rozdział VI *Gwarancje przysługujące osobie zatrzymanej w trybie nieprocesowym* rozpoczynają rozważania, które określają relacje kodeksu

postępowania karnego i zatrzymań pozaprocesowych. Następnie Autor omawia prawo osoby zatrzymanej do pomocy adwokata lub radcy prawnego, zażalenie jako instrument sądowej kontroli zatrzymania oraz problematykę odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie.

Oceniając treść pracy doktorskiej należy stwierdzić, że cel pracy (nakreślony przez Autora we wstępie pracy na s, 13), którym jest „*udzielenie odpowiedzi na pytanie, jakie miejsce zajmuje zatrzymanie pozaprocesowe w polskim porządku prawnym, jak również co odróżnia je od zatrzymania procesowego*”, został w pełni osiągnięty. Z pewnością praca doktorska Pana Adriana Sebastiana Tabaka stanowi solidne opracowanie dogmatyczne dotyczące problematyki zatrzymania pozaprocesowego.

## II. Uwagi szczegółowe

1. Autor trafnie określa istotę zatrzymania pozaprocesowego wskazując, że zatrzymanie to nie realizuje zadań zatrzymania procesowego - jednak polega na krótkotrwałym pozbawieniu wolności osoby zatrzymanej. Pozbawienie wolności człowieka jest więc podstawowym elementem charakteryzującym zarówno zatrzymanie procesowe jak też pozaprocesowe.
2. W całej pracy Autor posługuje się konsekwentnie pojęciem „zatrzymanie pozaprocesowe” - słusznie, gdyż termin ten jest powszechnie przyjęty w literaturze przedmiotu. Dlatego może dziwić tytuł rozdziału VI *Gwarancje przysługujące osobie zatrzymanej w trybie nieprocesowym*. Ujęcie takie może sugerować, że chodzi o jeszcze inną kategorię zatrzymań niż zatrzymania procesowe i pozaprocesowe. Mało szczęśliwe wydaje się też określenie „w trybie nieprocesowym” -



nie tylko dlatego, że prawnikowi może kojarzyć się z „trybem nieprocesowym” w postępowaniu cywilnym, ale także z tym, iż określenie „tryb” kojarzy się z pewnymi rodzajami postępowania karnego (np. tryby ścigania, tryby szczególne). Być może bardziej zręczne byłoby określenie „osobie zatrzymanej pozaprocesowo” lub „w trybie pozaprocesowym” (jeśli Autor chciałby zachować wyrażenie „tryb”).

3. Autor trafnie zalicza do zatrzymań administracyjnych, sporne w doktrynie zatrzymanie, do którego uprawniony jest kapitan statku powietrznego oraz kapitan statku morskiego (przez niektórych autorów zaliczane do zatrzymania prewencyjnego – s. 170).
4. W ciekawym fragmencie pracy, poświęconym rozważaniom historycznym instytucji zatrzymania procesowego, Autor błędnie podaje daty kodeksów postępowania karnego z 1928 r. i 1969 r. Dwukrotnie datuje k.p.k. z 1928 r. na rok 1932 (w tym roku uchwalono kodeks karny, a nie kodeks postępowania karnego) oraz podaje rok 1968 zamiast 1969 (zob. s. 59 i 61).
5. W bibliografii w części pierwszej (akty normatywne) w punkcie czwartym (uchwały, zarządzenia, obwieszczenia) – nie figuruje żaden akt prawny.
6. Szkoda, że Autor pominął kontrowersje jakie pojawiły się już w początku lat 90. ub. stulecia, a dotyczące zgodności ze standardami praw i wolności jednostki, nowej na gruncie prawa polskiego, instytucji zatrzymania prewencyjnego. W czasie prac legislacyjnych nad ustawą o Policji w Senacie RP prof. A. Grześkowiak krytycznie oceniła przepis dotyczący zatrzymania prewencyjnego – twierdząc, że jest on w oczywisty sposób niezgodny z przepisami Konwencji o ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (zob. *Sprawozdanie stenograficzne z 23. Posiedzenia Senatu RP 26 – 27 IV 1990 r.*, s. 111

i n.). Z poglądem tym polemizowałem w artykule *Prawa człowieka w polskim prawie karym procesowym i policyjnym* (w: *Prawa człowieka a Policja. Problemy teorii i praktyki*, red. A. Rzepliński, Legionowo 1994, s. 286 – 287). Niewątpliwie była to pierwsza polemika dotycząca zatrzymania prewencyjnego na gruncie ustawy o Policji z 6 kwietnia 1990 r.

Przedstawione powyżej krytyczne uwagi szczegółowe nie mają istotnego wpływu na ogólną, pozytywną ocenę recenzowanej pracy doktorskiej.

### III. Konkluzja końcowa

Rozprawa doktorska Pana mgr Adriana Sebastiana Tabaka „*Zatrzymanie pozaprocesowe a prawa i wolności obywatelskie*”, Rzeszów 2020 stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego w rozumieniu art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r., Nr 65 poz. --595 ze zm.) w związku z art. 179 ust.1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. - Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Na podstawie art. 14 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki wnoszę o dopuszczenie mgr Adriana Sebastiana Tabaka do dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

  
dr hab. Adam Taracha prof. UMCS